

Designing the Evaluation Framework for the General Policies of the Islamic Republic of Iran Using Grounded Theory Method

Moslem Shirvani Naghani

Assistant Professor, Department of Futures Studies, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

Email: Shirvani@soc.ikiu.ac.ir

Khalil Koulivand

Ph.D Student of Futures Studies Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran (Corresponding author).

Email: K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir

 0000-0001-6690-6313

Abstract

The preparation and compilation of the general policies of the system and the macro-policy-making process in the country is a collaborative matter; therefore, the evaluation and measurement of the output of this process require an integrated and coherent view, which, in addition to comprehensive statistics, examines the details of each of the general policies with a holistic approach. Therefore, the present research was conducted to design the evaluation framework of the general policies of the Islamic Republic of Iran system using the database theorizing method. Qualitative research approach and data were collected as "library and field." After the documentary review of the research literature, with the help of the "database" theory and using the "in-depth interview" tool, first-hand data were collected to design the desired framework and analyzed in three different but interconnected phases: "open, central, and selective coding." Based on this, a number of 162 general concepts were extracted, based on the grounded theory method, in six areas: causal conditions (including 4 subcategories and 26 concepts), background conditions (including 5 subcategories and 53 concepts), intervening conditions (including 2 categories, subcategories, and 14 concepts), strategies (including 6 subcategories and 23 concepts), central phenomenon (including 3 subcategories and 25 concepts), and consequences (including 4 subcategories and 21 concepts) were divided, and the final framework was drawn accordingly.

Keywords: Policy making, general policies of the system, evaluation framework, theorizing, grounded theory method.

طراحی چهارچوب ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به روش نظریه پردازی داده‌بنیاد

مسلم شیروانی ناغانی

استادیار گروه آینده‌پژوهی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

Email: Shirvani@soc.ikiu.ac.ir

خلیل کولیوند

دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران (نویسنده مسئول).

Email: K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir

 0000-0001-6690-6313

چکیده

تهیه و تدوین سیاست‌های کلی نظام و فرایند کلان سیاست‌گذاری در کشور، امری مشارکتی است، و به تبع آن ارزیابی و سنجش برونداد این فرایند، نگاه یکپارچه و منسجمی را می‌طلبد که ضمن احصای جامع‌نگر، جزئیات ذیل هر یک از سیاست‌های کلی را با رویکردی کل‌نگر، بررسی نماید. از همین‌رو پژوهش حاضر به‌منظور طراحی چهارچوب ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد انجام شد. رویکرد پژوهش کیفی و داده‌ها به‌صورت «کتابخانه‌ای و میدانی» گردآوری شدند. پس از بررسی اسنادی ادبیات پژوهش، به کمک نظریه «داده‌بنیاد» و با به‌کارگیری ابزار «مصاحبه عمیق» داده‌های دست اول برای طراحی چهارچوب مورد نظر گردآوری و در سه فاز مختلف ولی به هم پیوسته «کدگذاری باز، محوری و انتخابی» تحلیل شدند. بر این اساس تعداد ۱۶۲ مفهوم کلی استخراج شد که با استناد به روش گراند تئوری، در شش حوزه شرایط علی (شامل ۴ مقوله فرعی و ۲۶ مفهوم)، شرایط زمینه‌ای (شامل ۵ مقوله فرعی و ۵۳ مفهوم)، شرایط مداخله‌گر (شامل ۲ مقوله فرعی و ۱۴ مفهوم)، راهبردها (شامل ۶ مقوله فرعی و ۲۳ مفهوم)، پدیده‌محوری (شامل ۳ مقوله فرعی و ۲۵ مفهوم) و پیامدها (شامل ۴ مقوله فرعی و ۲۱ مفهوم) تسهیم شدند و چهارچوب نهایی بر این اساس ترسیم شد.

کلیدواژه‌ها: سیاست‌گذاری، سیاست‌های کلی نظام، چهارچوب ارزیابی، نظریه پردازی، روش داده‌بنیاد.

مقدمه و بیان مسئله

تدوین سیاست‌های کلی نظام و به‌طور کلی فرایند کلان سیاست‌گذاری برای یک کشور، فرایندی میان‌رشته‌ای و مشارکتی است. لذا ارزیابی برون‌داد این فرایند طی دهه‌های اخیر نیز مستلزم یک نگاه یکپارچه است که ضمن احصای تفصیلی جزئیات ذیل هر یک از سیاست‌های کلی نظام، با رویکردی کل‌نگر، این پدیده محوری و بافتار آن را در کنار هم لحاظ کند (ره‌نورد، ۱۴۰۱: ۳). از طرفی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران و ارزیابی این سیاست‌ها، مقوله‌ای متمایز و خاص کشور ایران است و گره‌برداری محض از مدل‌های خارجی برای سیاست‌گذاری و ارزیابی سیاست‌گذاری در این عرصه چندان مفید نخواهد بود (حاجی علی‌خمس، ۱۴۰۲: ۶۱۷-۶۴۶).

سیاست‌های کلی، فارغ از نوع و رویکرد، از حیث کارکرد، در تمام نظام‌های سیاسی و حقوقی دنیا وجود دارد و هیچ کشوری را در جهان نمی‌توان بدون جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلی در امور مختلف تصور کرد (Wallace et al, 2020: 186). در نگاهی اجمالی، سیاست‌های کلی، به دلیل جامعیت و پایداری نسبی، نقشه راه را برای مواجهه با امور مستحدثه حال و آینده هر نظام ترسیم می‌کند. در حقیقت، سیاست‌های کلی، تحلیل و تبیین «وضع موجود» کشور، ترسیم «وضع مطلوب» و نشان دادن «مسیری» است که از طریق آن می‌بایست از وضع موجود به وضع مطلوب رسید (باقری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۵۰-۲۷۱).

در فروردین ماه ۱۳۸۹ رهبر انقلاب اسلامی ایران سیاست‌های کلی نظام را پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ و کلیه مخاطبان این سیاست را موظف نمودند تا زمان‌بندی مشخصی برای عملیاتی شدن آن تهیه و پیشرفت آن را در فواصل زمانی معین گزارش نمایند. در خصوص ارزیابی آخرین برنامه اصلاح سیاست‌های کلی نظام هنوز آمار دقیق و گزارش کاملی ارائه نشده و اجرای برنامه به دلایلی از جمله در اولویت نبودن سیاست‌گذاران، ضعف مهارت‌های مدیران، فقدان شاخص‌های قابل سنجش، حاکم نبودن رویکردهای همه‌جانبه‌نگر، تمرکزگرایی و فقدان مدیریت عملکرد موفقیت چشم‌گیری نداشته و در بیشتر زمینه‌ها نیاز به اصلاحات و تغییرات زیادی دارد (شریفی و آرای، ۱۴۰۱: ۲۷۹-۲۹۶).

از این‌رو می‌توان گفت که ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران، نوعی تحلیل زمینه‌ای، جامع و درعین‌حال تفصیلی را می‌طلبد. بنابر این به‌کارگیری

رویکرد گراند تئوری^۱ (نظریه داده‌بنیاد) در این راستا مفید به نظر می‌رسد. «کرسول»^۲ ویژگی‌های گراند تئوری را این‌گونه بر می‌شمارد:

- ❖ ایجاد یک نظریه که بر مبنای داده‌های میدانی است؛
- ❖ استوار ساختن یک نظریه بر پایه دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان؛
- ❖ مطالعه یک فرایند، اقدام یا تعامل که افراد زیادی در آن درگیر هستند و نظر خود را اعلام می‌کنند؛
- ❖ اساساً از مصاحبه با افراد استفاده می‌شود؛

❖ ایجاد نظریه‌ای که در قالب یک نگاره ترسیم می‌شود (Cersol, 2013: 105).

با توجه به ویژگی‌های ماهیتی روش مذکور، در خصوص ارزیابی سیاست‌های کلی نظام و تناسب این عنوان با رویکرد گراند تئوری باید گفت: اولاً، چهارچوب، الگو و نظریه از پیش تدوین شده‌ای که به کمک آن ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به‌طور جامع و با لحاظ زیست‌بوم صورت گرفته باشد، وجود ندارد و فقدان و کاستی منابع کتابخانه‌ای در این حوزه، ما را به‌سوی گردآوری داده‌های میدانی رهنمون می‌سازد؛ بنابر این مطابق نظر کرسول، ایجاد تئوری بر پایه داده‌های میدانی، از ویژگی‌های اصلی نظریه داده‌بنیاد است؛ ثانیاً، همان‌طور که عنوان شد، در نظریه داده بنیاد به مطالعه یک فرایند پرداخته می‌شود که در پژوهش حاضر نیز، هم تدوین سیاست‌های کلی نظام و هم ارزیابی این سیاست‌ها به‌مثابه یک فرایند هستند؛ ثالثاً، استوار ساختن تئوری بر پایه دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان که مطابق مطالب بالا از ویژگی‌های نظریه داده بنیاد است می‌تواند به مقبولیت بیشتر این بررسی و کاربردی شدن آن کمک نماید.

بر اساس آنچه مطرح شد هدف اصلی پژوهش حاضر طراحی چهارچوبی به‌منظور ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران با به‌کارگیری روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد است و سؤال اصلی پژوهش این است که چهارچوب ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد چگونه است؟

1. Grounded theory

2. Cersol

۱. پیشینه پژوهش

مطابق با بررسی‌های انجام شده در منابع تحقیقاتی و در پایگاه‌های اطلاعاتی و نشریات معتبر علمی خارجی و داخلی، مواردی پیرامون مواردی که به‌نوعی با این پژوهش مرتبط بوده‌اند، شناسایی شد اما این منابع همه متغیرها و ابعاد پژوهش حاضر را با هم بررسی نکرده‌اند و در آن‌ها فقط به برخی از مؤلفه‌های مدنظر محققین این پژوهش توجه شده که در ادامه نمونه‌هایی از این پژوهش‌ها ارائه می‌گردد.

شقافی شهری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی راهبردی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ج. ا. ایران» معتقدند سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سیاست‌های کلی نظام در حوزه اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ در پنج بند از سوی رهبر انقلاب ابلاغ گردید. مقاله حاضر با طراحی الگوی مفهومی ارزیابی راهبردی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و بهره‌گیری از الگوی مثلث پایش و ارزیابی مشتمل بر اهداف هر بند سیاست، عوامل حیاتی موفقیت و شاخص‌های کلیدی عملکردی، تصویری از میزان تحقق اهداف و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ را ارائه نموده است.

نیکویه و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «چهارچوب یکپارچه ارزیابی آینده محور سیاست‌های کلی نظام با رویکرد مدیریت پروژه» مطرح می‌کنند که سیاست‌های کلی نظام در ایران مجموعه‌ای از راهبردهای کلی نظام به‌منظور تحقق آرمان‌ها و شامل اصولی است که آرمان‌های آینده را به مفاهیم اجرایی نزدیک می‌نماید، لذا ارزیابی نتایج و تأثیر این سیاست‌ها بر ارکان نظام فرایندی کشور با رویکرد آینده‌نگاری از جایگاه ویژه‌ای در آینده کشور برخوردار خواهد بود. محققین در این پژوهش چهارچوب خود را در سه بخش پیش ارزیابی، ارزیابی اصلی و پس ارزیابی شکل می‌دهند و با رویکرد اکتشافی- تطبیقی مهم‌ترین مؤلفه‌های چهارچوب ارزیابی آینده‌محور را شناسایی می‌کنند.

سلیمانی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تدوین و ارزیابی شاخص‌های سیاست‌های کلی نظام سلامت در بخش دارو (ماده ۵) در افق ۱۴۰۴» مطرح می‌کنند که تعیین شاخص به‌منظور نظارت و ارزیابی اجرای سیاست‌های کلی امری ضروری است. تعیین خط‌مشی بدون نظارت، اثربخشی پایینی دارد و نظارت و ارزیابی جزء لاینفک سیاست‌گذاری خواهد بود. پژوهشگران بر این باورند که تأکید بر تدوین مداخله، مؤثر و مشخص کردن شاخص‌های کلیدی جهت پیشبرد اهداف

مندرج در سیاست‌ها نقش به‌سزایی خواهد داشت. مدل شاخص محور قادر خواهد بود ابزار کاربردی مناسبی برای تعیین روند دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده باشد. به‌طور مداوم برنامه‌ها و مداخله‌های زیادی برای رسیدن به اهداف کلان تعیین و اجرا می‌گردد، اما در بسیاری از موارد شواهد محکمی دال بر دستیابی به اهداف و میزان آن وجود ندارد. اگرچه فهرست شاخص‌ها و روش‌های ارزیابی پیشنهادی در این پژوهش دارای کاستی‌هایی است، اما می‌تواند نقطه شروع خوبی باشد.

غلامی و بهادری جهرمی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «مفهوم، ماهیت و نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی نظام» بر این باورند که سیاست‌های کلان نظام شامل چهارچوب و مبنای جهت‌دهی کلی کشور در تمامی عرصه‌های حکومتی است که بر اساس بند اول از اصل یک‌صد و دهم قانون اساسی توسط رهبری تعیین می‌گردد. در این پژوهش پژوهشگران بعد از تجزیه و تحلیل مفهوم و ماهیت وجودی سیاست‌های کلان نظام و همچنین معلوم نمودن اصول، مبانی و جایگاه نظارت بر نحوه اجرای این سیاست‌ها، شیوه کنونی نظارت بر اجرای این سیاست‌ها را مورد نقد و بررسی قرار داده و بر الزام بازنگری در روش آن تأکید می‌کنند.

امامی میبدی و اشتریان (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «طراحی نظام ارزیابی سیاست‌های عمومی در جمهوری اسلامی ایران» با رویکرد نهادی، نظام ارزیابی سیاست‌های عمومی در ایران را طراحی کرده و با توجه به توزیع نقش‌های ارزشیابی در نهادهای گوناگون و ضرورت رویکرد سیستمی برای انسجام فعالیت‌های ارزشیابی، مدلی نهادی را به‌عنوان مبنای مفهومی تدوین می‌کنند. طراحی سیستم ارزیابی خط مشی سپس بر اساس آن روش‌ها و الگوهای مناسبی را برای هر مؤسسه تجویز می‌کند و نقش‌ها و مسئولیت‌های نظام ارزیابی را مشخص می‌کند.

مرور ادبیات تحقیق، نشان می‌دهد که پژوهش داخلی که مشخصاً به موضوع چهارچوب ارزیابی سیاست‌های کلی نظام به روش گراند تئوری^۱ (داده‌بنیاد) پرداخته باشد، یافت نشد و اندک پژوهش‌هایی هم که در این حوزه صورت گرفته‌اند، برخی از متغیرهای مدنظر پژوهشگران را اعمال نموده‌اند. در میان پژوهش‌های خارجی نیز فقدان و کاستی مذکور مشهود است، چرا که موضوع اصلی این پژوهش به‌نوعی مختص کشور بوده و غالب پژوهش‌های انجام شده در حوزه پژوهشی سیاست‌های کلی نظام در راستای دکترین‌ها، رهنامه‌ها و اسناد بالادستی صورت

پذیرفته و در قالب ارائه مقاله محدود هستند. لذا فقدان و کاستی منابع تئوریک و نظری در ادبیات پژوهش و شدت این کاستی وقتی که قلمرو مکانی تحقیق را محدود به داخل می‌کنیم، به جای آزمون فرضیات و مدل‌های مفهومی، ضرورت استفاده از رویکردهای مایل به ساخت تئوری و طراحی چهارچوب بومی، نظیر روش داده‌بنیاد را نمایان می‌سازد. نوآوری پژوهش نیز با توجه به موارد مطرح شده در ارائه یک چهارچوب نظام‌مند به‌منظور ارزیابی سیاست‌های کلان کشور به کمک نظریه گراند تئوری قابل جست‌وجو است.

۲. مبانی نظری

«سیاست‌های کلی نظام» به لحاظ قانونی مفهوم جدیدی است که در سال ۱۳۶۸ وارد ادبیات حقوق اساسی ایران شد و پیش از آن در هیچ متن قانونی نیامده بود. در مرحله بازنگری قانون اساسی، الزام به تصریح صلاحیت، تشخیص و همچنین تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به‌منظور جهت‌دهی و خط‌دهی کلی کشور، نیروهای حکومتی و دولتی و تبیین سیاست‌های اداره حکومت ابلاغ می‌شود، توسط اعضای شورای بازنگری قانون اساسی به تصویب رسیده و به‌عنوان بند اول اصل یک‌صد و دهم از این قانون تنظیم شد (فتحی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۱-۹۸).

بعد از نهایی شدن مرحله بازنگری قانون اساسی کشور، با اجرای جلسات نشست‌های همه‌پرسی و به دنبال فعالیت جدی مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهیه، تدوین و نهایی نمودن سیاست‌های کلی نظام در دستور کار این مجمع قرار گرفت که این سیاست‌ها از ابتدای سال ۱۳۷۷ شمسی تدریجاً از سوی مجمع مورد بررسی و تصویب قرار گرفت و برای تأیید و ابلاغ، به دفتر رهبری ارسال شد. تصویب و ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در حقیقت سبب می‌گردد چهارچوب خشک قانون اساسی از انعطاف‌پذیری و تناسب بالایی با واقعیت و شرایط دگرگون جامعه همراه شود و رهبر انقلاب اسلامی قادر باشد با بهره‌مندی از مشورت صاحب‌نظران و خبرگان مجمع تشخیص مصلحت نظام با لحاظ نمودن قیده‌های مصلحت و ضرورت، تبیین و اجرایی نمودن هر چه بهتر اصول و اهداف مطلوب کشور را در قالب این سیاست‌ها رقم بزند (غلامی و بهادری جهرمی، ۱۳۹۲: ۵۱-۷۲).

در واقع اصطلاح سیاست‌های کلی نظام توسط بنیان‌گذار انقلاب اسلامی وارد ادبیات حقوقی- سیاسی کشور شد و در عمل، فرامینی را برای روشن کردن خط‌مشی حرکت نظام ابلاغ نمودند که «فرمان هشت ماده‌ای درباره حقوق مردم،

قانون، قوه قضاییه و لزوم اسلامی شدن روابط و قوانین» از آن جمله است. در یکی از این فرامین، که در سال ۱۳۶۷ صادر شده، نخستین بار اصطلاح سیاست‌های کلی نظام در قالب فرمان «سیاست‌های کلی نظام اسلامی در دوران بازسازی کشور» وارد ادبیات حقوقی- سیاسی کشور شد (ارسطا و همکاران، ۱۴۰۲: ۸۱۱-۸۲۹).

این موضوع در بازنگری قانون اساسی (سال ۱۳۶۸) مطرح شد و در بند یکم اصل (۱۱۰) قانون اساسی قرار گرفت. در این بند تصریح شده که «مشخص کردن سیاست‌های کلی نظام بعد از اخذ نظر مشورتی مجمع تشخیص مصلحت» جزو وظایف و اختیارات رهبر است. از جمله آثار تعیین جایگاه سیاست‌های کلی نظام در سلسله مراتب هنجارها و قرار گرفتن این سیاست‌ها در جایگاه مافوق قوانین و مقررات، لزوم تبعیت قوانین و مقررات از چهارچوب‌هایی است که در سیاست‌های کلی نظام مشخص می‌گردد. بنابر این مراجع تصویب قانون و مقررات، مکلف به رعایت این سیاست‌ها هستند و قوانین و مقررات مغایر با این سیاست‌ها، به لحاظ حقوقی فاقد اعتبار به حساب می‌آیند (شیری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۳-۱۴۷). سیاست‌های کلی حلقه بین آرمان‌ها و اجرائیات تلقی می‌شوند تا مسائل اجرایی را به آرمان‌ها نزدیک کند. این سیاست‌ها برای هماهنگی و انسجام هدف‌های نظام موجود در جامعه اعمال می‌شود و بازتاب ارزش‌هایی است که جامعه و دولت به آن‌ها پایبند هستند و تعیین‌کننده بایدها و نبایدها در جامعه و سازمان‌ها است (علوی، ۱۳۹۵: ۱۴۳-۱۶۳). مفهوم سیاست‌های کلی نظام مشخص‌کننده جایگاه این نهاد است. هر چند که از جهت‌های دیگری نیز می‌توان به اهمیت جایگاه این نهاد پی برد. مطالعه مفهوم سیاست‌گذاری و اهمیت جایگاه آن در دانش مدیریت و به دنبال آن نقش سیاست‌گذاری در فرایند مدیریت جامعه، نقش سیاست‌های کلی را در سمتهی و جهت‌بخشی حرکت کشور به سوی آرمان‌ها، اهداف و اصول اساسی و همچنین تأثیر این سیاست‌ها در تعیین حرکت بخش‌های مختلف در ادوار گوناگون و متفاوت از این دست موارد هستند (Jabal et al, 2019: 1-35). بنابر این حدود، ثغور و چگونگی راهبرد ملی از اوضاع کنونی در حال حاضر، به وضعیت مطلوب و مورد پسند در آینده جزو دستاوردها و نتایج سیاست‌های کلی نظام قرار خواهد گرفت (شیرزاد، ۱۳۹۵: ۱۶۹-۱۸۳).

از سوی دیگر آنچه در حوزه سیاست‌های کلان مهم جلوه می‌نماید، لزوم وجود نظارت و ارزیابی بر حسن اجرای سیاست‌ها از منظر حقوقی است، چرا که بند دوم اصل یکصد و دهم قانون اساسی به لزوم وجود نظارت بر حسن اجرای این سیاست‌ها

تأکید می‌کند (غلامی و بهادری جهرمی، ۱۳۹۲: ۵۱-۷۲). اما نگاهی کوتاه به اهمیت نظارت و ارزشیابی از دیدگاه اساتید علوم مدیریت در راستای اجرای سیاست‌ها می‌تواند اهمیت داشتن یک سیستم نظارت - ارزیابی مناسب و کارآمد را بهتر تبیین کند. اساتید مدیریت، فرایند نظارت و ارزیابی را تلاشی منظم برای دستیابی به هدف‌های استاندارد و معین، طراحی و تدوین سیستم بازخوردگیری اطلاعاتی، مقایسه مؤلفه‌ها و اجزای واقعی با استانداردهای از قبل مشخص شده و در نهایت تعیین انحراف‌های محتمل و همچنین سنجش و ارزشیابی ارزش آن‌ها در فرایند اجرا با توجه به الزامات و ضرورت‌های نظارت تعریف می‌نمایند. فرایند ارزیابی در مدیریت معتقد است که دستیابی به دستاوردهای مطلوب در وهله اول منوط به این مورد است که کارکردهای لازم و ضروری برای دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی شده و نیز روش‌های اجرای عملیات مطرح شده بالا تا حد امکان واقعی پیش‌بینی شده است و تقسیم و توزیع کار بر طبق آن انجام گردد. اصول علمی و وظایف واحدهای مختلف با هم هماهنگ باشد اما در پایان چنین فرایندی و در مرحله نتیجه‌گیری پایانی، یقیناً فرایند نظارت و ارزیابی آن یکی از مهم‌ترین عملیاتی است که یک مدیر بایستی به انجام برساند تا فرایند دست یافتن به هدف‌های طراحی شده در برنامه را تضمین نماید (Kelly et al, 2022: 536-549).

نظارت و ارزیابی دو مؤلفه جدایی‌ناپذیر مطرح می‌شوند و کسانی که ارزیابی نمی‌کنند، قابل کنترل نیستند؛ زیرا نظارت و ارزیابی به معنای حفظ صحیح فعالیت‌ها با اصلاح انحراف‌هایی است که در برنامه‌ها وجود دارد. در نتیجه خودارزیابی، معیارهای نظارت را نیز به همراه خواهد داشت (طحان نظیف و بکشلو، ۱۴۰۰: ۶۱-۷۹).

۳. روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر روش کلی، در حوزه پژوهش‌های کیفی و از نظر هدف در حوزه پژوهش‌های کاربردی جای می‌گیرد. داده‌ها به دو صورت کتابخانه‌ای - اسنادی و میدانی گردآوری شده‌اند. بر این اساس که روش کتابخانه‌ای مقدم بر روش میدانی است، برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به حوزه سیاست‌گذاری از روش کتابخانه‌ای استفاده و روش میدانی به کمک ابزار مصاحبه و به‌منظور تأمین داده‌ها و اطلاعات دست اول مورد نیاز در روش «داده بنیاد» به کار گرفته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها

شامل سه مرحله «کدگذاری باز»، «کدگذاری محوری» و «کدگذاری انتخابی»^۱ بود که بر اساس شناسایی مفاهیم، مقولات و گزاره‌ها صورت گرفت. نظریه داده‌های بنیادی از سه بخش اساسی «مفاهیم»، «مقوله‌ها» و «گزاره‌ها» تشکیل شده است. مفاهیم واحدهای اساسی قلمداد می‌شوند که با مقایسه، برچسب‌گذاری رویدادها یا روابط بین پدیده‌ها و موضوعات به وجود می‌آیند. مقوله‌ها عنصر دوم از اجزای نظریه داده بنیاد می‌باشند و در مقایسه با مفاهیم، از جایگاه و سطح بالاتری برخوردار بوده و انتزاعی‌تر هستند (Thornberg & Dunne, 2019: 206-221).

شناخت مقوله‌ها مانند مفاهیم سطح پایین از طریق همین فرایند تحلیلی و مقایسه‌ای به‌منظور نشان دادن شباهت‌ها و تفاوت‌ها انجام می‌شود و مقوله‌ها در واقع نتیجه گروه‌بندی مفاهیم‌اند (میرباقری و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۹۵-۲۱۸). اما گزاره‌ها سومین بخش این نظریه هستند. گزاره‌ها نشان‌دهنده روابط تعمیم‌یافته بین یک مقوله و مفاهیم آن و نیز بین تحولات ناپیوسته هستند (Strauss & Corbin, 1998).

برای انتخاب نمونه در این پژوهش، از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده که در آن پژوهشگر باید توجه داشته باشد که آیا نمونه‌برداری او با اطلاعات مورد نیاز برای رویکرد اسکن او سازگار و هم‌سو است یا خیر (Cersol, 2013: 54). شیوه دقیق نمونه‌گیری هدفمند در این پژوهش، «نمونه‌گیری مبتنی بر معیار»^۲ است. جامعه آماری پژوهش مطابق جدول شماره ۱، افراد خبره‌ای هستند که معیار انتخاب آن‌ها تحصیلات آکادمیک یا برخورداری از کار عملی در حوزه سیاست‌گذاری کلان است. این خبرگان طیفی از افراد دانشگاهی و مدیران عالی سازمان‌های دولتی هستند که بر اساس معیارهای «در دسترس بودن و پاسخگویی افراد» و همچنین «کیفیت داده‌های برگرفته» از ایشان در طول پژوهش میدانی، پایش و تحدید نمونه شدند تا نهایتاً در مصاحبه نهم با خبرگان واجدالشرایط، کفایت و اشباع نظری حاصل شد. در واقع پس از نفر یازدهم مشخص شد که نتایج تکرار شده و هیچ کد اولیه یا مفهوم جدیدی به داده‌های قبلی افزوده نشد ولی به‌منظور اطمینان بیشتر، سه مصاحبه دیگر هم انجام و با توجه به اینکه داده‌های حاصل شده از این سه مصاحبه نیز تکراری بود، فرایند انجام مصاحبه متوقف شد.

1. Open Coding, Axial Coding, Selective Coding
2. Criterion sampling

جدول ۱: دموگرافی خبرگان شرکت‌کننده در مصاحبه

ردیف	میزان تحصیلات	رشته تحصیلی	جنسیت	تعداد	میزان آشنایی به موضوع پژوهش (۱ تا ۵)
۱	دکتری	گرایش‌های مرتبط با حوزه سیاست‌گذاری	مرد	۴ نفر	بسیار زیاد (۵)
			زن	۲ نفر	
۲	دکتری	حقوق	مرد	۱ نفر	بسیار زیاد (۵)
			زن	۲ نفر	
۳	دکتری	مدیریت راهبردی	مرد	۳ نفر	زیاد (۴)
۴	دکتری	آینده‌پژوهی	مرد	۲ نفر	زیاد (۴)

نظریه داده بنیاد یک روش تحقیق استقرایی^۱ و اکتشافی^۲ است که به محقق این امکان را می‌دهد تا به‌جای اتکا به نظریه‌های از پیش تعریف شده^۳ به نگاشت یک نظریه^۴ جدید اقدام نماید، نظریه‌ای که بتواند به خدمت موضوع مورد تحقیق درآید. گراند تئوری که در متون فارسی نظریه بنیادین، مبنایی یا نظریه‌پردازی داده بنیاد ترجمه شده است، فرایند تولید تئوری به کمک گردآوری و تحلیل هم‌زمان داده است. در واقع نظریه داده بنیاد راهکاری برای شناخت موضوع مورد مطالعه، موضوع یا موضوع‌هایی که قبلاً در مورد آن تحقیق جامع و عمده‌ای نگردیده^۵ و دانش ما در آن زمینه یا زمینه‌ها محدود است، می‌باشد (Hoddy, 2019: 111-124).

«اشتراوس و کوربین»^۶ در یک تعریف، نظریه داده بنیاد را این‌گونه تعریف می‌کنند: گراند تئوری یک روش پژوهش عمومی برای تولید تئوری است، نظریه‌ای که بر اساس گردآوری و تحلیل نظام‌مند داده، بنیان نهاده شده است. گراند تئوری در طول تحقیق پرورش می‌یابد و از رهگذر تعامل مستمر بین گردآوری و تحلیل داده ایجاد می‌گردد (Kim, 2019: 505-514).

1. Inductive
2. Exploratory
3. Grand Theories
4. Theory Development
5. Little Understood Phenomena
6. Strauss and Corbin

گلیرز و اشتراوس^۱ (۱۹۶۷) نیز پنج کارکرد اصلی نظریه‌های مبتنی بر داده بنیاد را به شرح زیر معرفی می‌کند:

۱. پژوهشگر را قادر می‌سازد تا موضوع مورد مطالعه را تشریح و امکان پیشگویی در مورد وقایع ممکن در رابطه با تحقیق فراهم نماید؛
۲. در پیشرفت مبانی تئوریک موضوع مطالعه اثرگذار باشد و در آن مشارکت نماید؛
۳. علاوه بر مبانی تئوری در زمینه‌های عملی موضوع نیز کاربرد دارد؛
۴. رویکرد جدیدی برای نگرش نسبت به موضوع مورد مطالعه ارائه و محقق را به مرحله‌ای از آگاهی داده‌ها می‌رساند که می‌تواند به مفاهیم خام جمع‌آوری شده معنا و مفهوم ببخشد؛
۵. راه جدیدی برای هدایت پژوهش‌های آینده در زمینه موضوع مورد مطالعه ارائه می‌کند؛
۶. مرور دقیق پنج گزینه بالا نشان می‌دهد در رابطه با موضوع «ارزیابی سیاست‌های کلی نظام»، نظریه داده‌بنیاد می‌تواند روش مناسبی برای دستیابی به اهداف این مطالعه باشد.

۴. یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل در گراند تئوری شامل سه گونه کدگذاری باز، محوری و انتخابی است (Strauss & Corbin, 2013: 57).

۴-۱. کدگذاری باز

در این مرحله، داده‌ها به بخش‌های مجزا تقسیم و به دقت بررسی شده تا تمایز، شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها به دست آمده و سؤالاتی در مورد پدیده‌های منتج از داده‌ها مطرح می‌گردد. این فرایند جزئی از تحلیل تلقی می‌گردد که به‌طور خاص مفهوم‌سازی و دسته‌بندی پدیده‌ها از طریق بررسی دقیق داده‌ها می‌پردازد (Strauss & Corbin, 2013: 69)، لذا می‌توان عنوان نمود در کدگذاری باز دو عمل اصلی مفهوم‌سازی و طبقه‌بندی انجام می‌شود.

در واقع خردکردن و مفهوم‌سازی به این معنی است که یک آیت‌م مشاهده شده، یک جمله یا پاراگراف به بخش‌های کوچک‌تر تقسیم شده و به هر یک از حوادث، ایده‌ها یا رویدادها، برجستگی که نشانه آن پدیده است یا جای آن را می‌گیرد، اطلاق می‌گردد (Strauss & Corbin, 2013: 60). هنگامی که پدیده‌های خاصی در داده‌ها شناسایی می‌شوند، می‌توان مفاهیم را مطابق آن‌ها دسته‌بندی نمود و موجب کاهش تعداد واحدهای کار با آن‌ها شد. در اینجا فرایند دسته‌بندی مفاهیم با پدیده‌های مشابه را طبقه‌بندی گویند. سپس به مقوله‌ای که شامل یک پدیده است، نام مفهومی داده می‌شود و باید توجه داشت که این نام باید تداعی انتزاعی‌تری نسبت به نام مفاهیم تشکیل‌دهنده مقوله باشد (Sato, 2019: 65-74). مفاهیم و مقوله‌های فرعی این گزارش در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲: مفاهیم و مقوله‌های فرعی

مفاهیم	مقوله فرعی
عدم طراحی مدل بومی سیاست‌گذاری؛ عدم توجه به مشارکت حداکثری در فرایند سیاست‌گذاری؛ عدم توجه به سیستم بازخوردگیری؛ کم توجهی به توجیه اجتماعی؛ ضعف در پشتوانه نخبگانی؛ جزءنگری و بخشی‌نگری.	ارزیابی فرایند تدوین سیاست‌های کلی نظام
استفاده از متخصصین علوم اجتماعی، علوم طبیعی، اقتصاددانان، متخصصین محیط‌زیست، متخصصین علوم مهندسی، متخصصین علوم شناختی و روان‌شناسان، متخصصین فلسفه و اخلاق، حقوق‌دانان، متخصصین و پژوهشگران میان رشته‌ای و متخصصین علم سیاست در فرایند تدوین و بازنگری سیاست‌های کلی نظام.	اتخاذ رویکرد میان رشته‌ای
نقش رهبری انقلاب اسلامی؛ نقش دولت؛ نقش مجلس شورای اسلامی؛ نقش قوه قضاییه؛ نقش نیروهای مسلح؛ نقش شورای نگهبان؛ نقش مجلس خبرگان	اجزای قدرت در ساختار نظام
عدم اثربخشی عینی سیاست‌های کلی نظام؛ عدم زمان‌بندی اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ عدم تعیین نقش دقیق قوه مجریه در اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ عدم الزام مجلس به عملیاتی نمودن سیاست‌های کلی نظام از طریق تصویب قوانین پایین دستی ذیل هر یک از سیاست‌ها؛ نظارت ناموفق مجمع تشخیص مصلحت نظام	ارزیابی پیاده‌سازی سیاست‌های کلی نظام

مفاهیم	مقوله فرعی
بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ ابهام در نقش قوه قضاییه در پیگیری حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام و در برخورد با عدم تبعیت نهادهای دولتی و حکومتی از این سیاست‌ها؛ عدم شاخص‌سازی برای سنجش میزان توفیق سیاست‌های کلی نظام؛ نامعلوم بودن متولی پیاده‌سازی؛ کثرت اسناد و سیاست‌های ابلاغی؛ ضعف در سازوکارهای نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ عدم تدوین برنامه عملیاتی متناسب برای اجرای هر یک از سیاست‌های کلی نظام؛ فقدان تمهیدات لازم برای ضمانت اجرای سیاست‌های کلی نظام	
تشکیل هیئت عالی نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ تعیین جایگاه سیاست‌های کلی نظام به‌عنوان سند بالادستی برای قوانین مجلس و نه در موازات یا تضاد با آن	مدیریت تعارض و نظارت بر اجرا
سوابق مدیریتی، اجرایی و مقبولیت ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ سوابق مدیریتی، اجرایی و مقبولیت دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ سوابق علمی، اجرایی و مقبولیت اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ میزان هم‌سویی و همگرایی اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ میزان هم‌سویی و همگرایی مجمع تشخیص مصلحت نظام با قوای سه‌گانه؛ میزان توجه مجمع تشخیص مصلحت نظام به مداخله عموم مردم در سیاست‌گذاری‌ها؛ میزان توجه مجمع تشخیص مصلحت نظام به منافع عموم مردم در سیاست‌گذاری‌ها	جایگاه و منزلت مجمع تشخیص مصلحت نظام
عدم تعیین زمان بازنگری و اصلاح سیاست‌های کلی نظام؛ کلی‌گویی به‌جای کل‌نگری؛ تفسیرپذیری سلیقه‌ای محتوا؛ ابهام در چگونگی پیوند با سایر قوانین کشور؛ مغفول ماندن برخی از حوزه‌های راهبردی؛ ابهام در نحوه تخصیص منبع و بودجه برای هر یک از سیاست‌های کلی نظام؛ اجتناب از مناقشات سیاسی در سیاست‌های کلی نظام	ارزیابی محتوی سیاست‌های کلی نظام

مفاهیم	مقوله فرعی
جلب حمایت نمایندگان مجلس و اخذ نظر آن‌ها؛ جلب حمایت دولت و اخذ نظر آن‌ها؛ جلب حمایت قوه قضاییه و اخذ نظر آن‌ها	جلب حمایت و اخذ آرای ذی‌نفعان کلیدی
حاکمیت تکنوکراسی؛ مدرک‌گرایی؛ سرمایه‌گذاری اندک بر فناوری‌های نوظهور آینده؛ توسعه اینترنت؛ رشد فناوری نانو و هسته‌ای؛ کم‌توجهی به تحقیق و توسعه در شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی؛ عدم یکپارچگی در توسعه فناوری‌ها؛ توسعه شبکه‌های اجتماعی فناوری پایه؛ توجه نسبی به فناوری‌های کلیدی و قدرت‌آفرین؛ توسعه رسانه‌های غیردولتی در بستر اینترنت؛ توسعه ICT	شرایط علم و فناوری در کشور
بررسی مدل‌های مختلف سیاست‌گذاری؛ فراترکیب مدل‌های مختلف سیاست‌گذاری؛ بومی‌سازی مدل سیاست‌گذاری؛ تدقیق اجزا و مراحل مدل سیاست‌گذاری بومی شده	مطالعه مدل‌های علمی سیاست‌گذاری
سهم پایین انرژی‌های تجدیدپذیر و پایدار در سبد انرژی کشور؛ کم‌توجهی به توسعه پایدار؛ سطح پایین الزام دولت به سیاست‌های زیست محیطی؛ سطح پایین توجه به نسل‌های آینده و منابع لازم برای آن‌ها؛ سطح پایین توجه به تولید محصول و خدمت سبز (زنجیره تأمین سبز)؛ وضعیت آلودگی کلان‌شهرها؛ تغییرات اقلیمی؛ بحران آب؛ بحران ریزگردها؛ بحران کرونا	شرایط زیست محیطی و سلامت در کشور ایران
اهمیت موفقیت و توسعه بلندمدت به جای موفقیت‌های مقطعی؛ اهمیت ایجاد چشم‌انداز در ایجاد انگیزش؛ پرهیز از جزئی‌نگری نامتوازن در برنامه‌ریزی کلان کشور؛ لزوم هماهنگی برنامه‌های مختلف در سطوح مختلف نظام حکمرانی کشور	اهمیت برنامه‌ریزی و مدیریت بلندمدت و راهبردی
دعوت از خبرگان برای شرکت در جلسات حضوری؛ مصاحبه و میزگرد مجازی با نخبگان	لحاظ آرای خبرگان
خودمحوری مدیران؛ ضعف در شبکه‌سازی؛ سطح اراده اجتماعی برای توسعه بلندمدت؛ نگاه قضا و قدری به آینده کشور؛ وجود نگاه تقابلی در بخشی از جامعه نسبت	شرایط فرهنگی و اجتماعی ایران

مفاهیم	مقوله فرعی
به غرب و دانش غربی؛ وجود نگاه خودباخته در بخشی از جامعه نسبت به غرب و دانش غربی؛ بحران پیر شدن جمعیت کشور؛ ضعف فرهنگ مشارکتی؛ سطح مناسب قدرت تعامل فرهنگی مردم ایران در طول تاریخ؛ سطح پایین فرهنگ کارآفرینی	
مهم‌ترین وظیفه رهبری در قانون اساسی، تنظیم سیاست‌های کلی است؛ سیاست‌های کلی نظام، دارای پشتوانه قانون اساسی است.	اهمیت و جایگاه بالای سیاست‌های کلی نظام
استفاده از رسانه‌های جمعی برای مشارکت بیشتر؛ استفاده از بستر اینترنت برای مشارکت بیشتر	مشارکت حداکثری در فرایند تدوین و بازنگری سیاست‌ها
کسری مداوم بودجه؛ عدم شفافیت؛ نظام ناکارآمد مالیاتی؛ نظام ناکارآمد بانکی؛ تورم بالا؛ ضعف در هم‌پیمانی‌های راهبردی شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی ایران با سازمان‌های خارجی؛ سهم بالای سازمان‌های دولتی در اقتصاد؛ فساد مالی؛ سطح پایین ثبات اقتصادی؛ تحریم‌های اقتصادی؛ زیان‌دهی شرکت‌های دولتی	شرایط اقتصادی کشور ایران
غیرقابل‌پیش‌بینی بودن تغییرات آینده؛ تغییرات سریع فناوریانه؛ ناکارآمدی سری‌های زمانی و دیگر ابزارهای کلاسیک پیش‌بینی؛ سرعت نوآوری؛ سرعت تولید علم؛ عدم امکان پیش‌بینی خطی و تعمیم روندها؛ دخالت شگفتی‌سازها؛ پیدایش تکنولوژی‌های نوظهور و همگرا؛ سرعت بالای انتشار تغییرات محیطی	تغییرات سریع و افزایش عدم اطمینان
همه‌نگی و همگرایی کم‌سابقه قوای سه‌گانه کشور در مقطع کنونی؛ تغییر دولت، کلیه سازمان‌های دولتی و برنامه‌های آن‌ها را متأثر می‌سازد؛ چالش مداوم در روابط سیاسی با غرب؛ تعویض مکرر مدیران عالی سازمان‌های دولتی در اثر تغییرات سیاسی؛ وابستگی برنامه‌ها و مسیر حرکت نظام به سلايق مقامات دولتی؛ سازمان‌ها و نهادهای نظامی در حرکت به سمت توسعه کمتر	شرایط سیاسی کشور ایران

مفاهیم	مقوله فرعی
سیاست‌زده هستند؛ میزان آشنایی مدیران کلان دولتی و حکومتی به سیاست‌های کلی نظام؛ میزان آشنایی نمایندگان مجلس شورای اسلامی به سیاست‌های کلی نظام؛ تمرکزگرایی در تصمیم‌گیری؛ سیاست‌زدگی به‌جای کارایی محوری در دولت‌ها؛ پیوستن به سازمان شانگهای	
تعدد بازیگران و ذی‌نفعان درون مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ تعدد بازیگران و ذی‌نفعان بیرون از مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ گستردگی ابعاد حکومت و نهادهای دولتی و حاکمیتی؛ ابهام در روابط بین متغیرهای محیطی؛ ابهام در تغییرات محیطی؛ پیچیدگی آینده؛ عدم امکان ترسیم الگویی جامع از روابط محیطی؛ پیچیدگی روزافزون سیستم‌های اجتماعی؛ گستردگی روابط بین عوامل محیطی؛ پیچیدگی در نوع روابط مستقیم و غیرمستقیم و متقابل متغیرهای محیطی؛ پیچیدگی و ابهام در تعیین شدت روابط بین متغیرهای محیطی	پیچیدگی محیطی
بقا و پایداری در برابر شرایط متنوع و مختلف؛ فعالیت مستمر در بلندمدت؛ دست یافتن به موقعیت پابرجا؛ افزایش موضوع اثرگذاری کشور در بلندمدت؛ افزایش رضایت مردم در بلندمدت	پابرجایی سیاست‌های کلی نظام
عملکرد بهینه؛ بهبود کیفیت؛ ارتقای راندمان کاری؛ هم‌افزایی؛ رشد اقتصادی؛ تعیین اهداف مناسب؛ دستیابی کم‌هزینه‌تر به اهداف؛ پیشگیری از آزمون و خطا	ارتقای بهره‌وری
حذف ساختارهای موازی در نظام حکمرانی کشور؛ هماهنگی بیشتر اجزای نظام؛ فاصله نگرفتن از اهداف و چشم‌انداز توسعه کشور؛ سرعت در حرکت به سمت اهداف کلان	وحدت فرماندهی در مدیریت کشور
ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام به دلیل بازسازی جایگاه حقوقی و قانونی این سیاست‌ها در حکمرانی کشور؛ ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام در اثر جلب مشارکت حداکثری مردم؛ ارتقای تعهد	ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام

مفاهیم	مقوله فرعی
به اجرای سیاست‌های کلی نظام به‌منظور جلب نظر موافق و حمایت ذینفعان کلیدی؛ ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام در اثر جلب نظر و توافق نخبگان	

۴-۲. کدگذاری محوری

کدگذاری محوری مرحله بعدی تجزیه و تحلیل در روش گراند تئوری قلمداد می‌شود. هدف از این مرحله برقراری ارتباط بین گروه‌های تولید شده (در مرحله کدگذاری باز) است. بن‌مایه مرحله ارتباط در کدنویسی بر اساس گسترش یکی از کلاس‌ها است (دانایی‌فرد و اسلامی، ۱۳۹۰: ۱۱۱). الگوی کدگذاری روابط بین شرایط علی، راهبردی‌ها، شرایط زمینه‌ای، مداخله‌گرها و پیامدها را نشان می‌دهد. الگوی پارادایمی در این پژوهش در شکل (۱)، قابل مشاهده است.

شکل ۱: کدگذاری محوری منطبق بر مدل پارادایمی

۳-۴. کدگذاری انتخابی

این مرحله در واقع فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود دسته‌ها قلمداد می‌شود که طی آن، دسته‌ها به هم متصل شده و به‌نوعی مهم‌ترین گام در گراند تئوری است که در آن پژوهشگر مقوله‌های اصلی را به سایر مقوله‌ها پیوند داده و مقوله‌های نیازمند اصلاح و بازنگری را تصحیح می‌نماید. در اصل محقق با ایجاد ارتباط بین مقوله‌ها می‌کوشد تصویر مورد نظر را خلق کند (دانایی‌فرد و اسلامی، ۱۳۹۰). در ادامه، هر یک از اجزای چهارچوب کلان ارزیابی سیاست‌های کلی نظام به‌صورت تفصیلی در قالب جداول شماره ۳ تا ۸ تصویر می‌شوند.

۴-۳-۱. شرایط علی

این شرایط علی بر مقوله مرکزی تأثیر گذاشته و شرط لازم و ناکافی برای دستیابی به پیامدهای استفاده از راهبرد است. در این گزارش، عوامل جدول (۳)، به‌عنوان شرایط علی شناسایی شد:

جدول ۳: شرایط علی طراحی چهارچوب ارزیابی

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
تعدد بازیگران و ذی‌نفعان درون مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ تعدد بازیگران و ذی‌نفعان بیرون از مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ گستردگی ابعاد حکومت و نهادهای دولتی و حاکمیتی؛ ابهام در روابط بین متغیرهای محیطی؛ ابهام در تغییرات محیطی؛ پیچیدگی آینده؛ عدم امکان ترسیم الگویی جامع از روابط محیطی؛ پیچیدگی روزافزون سیستم‌های اجتماعی؛ گستردگی روابط بین عوامل محیطی؛ پیچیدگی در نوع روابط مستقیم و غیرمستقیم و متقابل متغیرهای محیطی؛ پیچیدگی و ابهام در تعیین شدت روابط بین متغیرهای محیطی	پیچیدگی محیطی	
غیرقابل‌پیش‌بینی بودن تغییرات آینده؛ تغییرات سریع فناوریانه؛ ناکارآمدی سری‌های زمانی و دیگر ابزارهای کلاسیک پیش‌بینی؛ سرعت نوآوری؛ سرعت تولید علم؛ عدم امکان پیش‌بینی خطی و تعمیم روندها؛ دخالت شگفتی‌سازها؛ پیدایش تکنولوژی‌های نوظهور و همگرا؛ سرعت بالای انتشار تغییرات محیطی	تغییرات سریع و افزایش عدم اطمینان	

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
مهم‌ترین وظیفه رهبری در قانون اساسی، تنظیم سیاست‌های کلی است؛ سیاست‌های کلی نظام، دارای پشتوانه قانون اساسی است.	اهمیت و جایگاه بالای سیاست‌های کلی نظام	
اهمیت موفقیت و توسعه بلندمدت به‌جای موفقیت‌های مقطعی؛ اهمیت ایجاد چشم‌انداز در ایجاد انگیزش؛ پرهیز از جزئی‌نگری نامتوازن در برنامه‌ریزی کلان کشور؛ لزوم هماهنگی برنامه‌های مختلف در سطوح مختلف نظام حکمرانی کشور	اهمیت برنامه‌ریزی و مدیریت بلندمدت و راهبردی	

۴-۳-۲. پدیده محوری

این مقوله حادثه یا رویداد اصلی است که مجموعه‌ای از اقدامات در جهت کنترل و مدیریت آن بوده و به آن مربوط می‌شود که در این پژوهش «چهارچوب ارزیابی سیاست‌های کلی نظام» است. بر این اساس، در مرحله کدگذاری باز برای پدیده محوری ۳ مقوله فرعی ارزیابی فرایند تدوین سیاست‌های کلی نظام، ارزیابی محتوی سیاست‌های کلی نظام و همچنین ارزیابی پیاده‌سازی سیاست‌های کلی نظام شناسایی شد. در ادامه هرکدام از اجزای پدیده محوری در قالب جدول (۴)، نمایش داده شده‌اند:

جدول ۴: پدیده محوری

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
عدم طراحی مدل بومی سیاست‌گذاری؛ عدم توجه به مشارکت حداکثری در فرایند سیاست‌گذاری؛ عدم توجه به سیستم بازخوردگیری؛ کم توجهی به توجیه اجتماعی؛ ضعف در پشتوانه نخبگانی؛ جزء‌نگری و بخشی‌نگری	ارزیابی فرایند تدوین سیاست‌های کلی نظام	پدیده محوری
عدم تعیین زمان بازنگری و اصلاح سیاست‌های کلی نظام؛ کلی‌گویی به‌جای کل‌نگری؛ تفسیرپذیری سلیقه‌ای محتوا؛ ابهام در چگونگی پیوند با سایر قوانین کشور؛ مغفول ماندن برخی از حوزه‌های راهبردی؛ ابهام در نحوه تخصیص منبع و بودجه برای هر یک از سیاست‌های کلی نظام؛ اجتناب از مناقشات سیاسی در سیاست‌های کلی نظام	ارزیابی سیاست‌های کلی نظام	

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
	ارزیابی پیاده‌سازی سیاست‌های کلی نظام	عدم اثربخشی عینی سیاست‌های کلی نظام؛ عدم زمان‌بندی برای اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ عدم تعیین نقش دقیق قوه مجریه در اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ عدم الزام مجلس به عملیاتی نمودن سیاست‌های کلی نظام از طریق تصویب قوانین پایین‌دستی ذیل هر یک از سیاست‌ها؛ نظارت ناموفق مجمع تشخیص مصلحت نظام بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ ابهام در نقش قوه قضائیه در پیگیری حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام و در برخورد با عدم تبعیت نهادهای دولتی و حکومتی از این سیاست‌ها؛ عدم شاخص‌سازی برای سنجش میزان توفیق سیاست‌های کلی نظام؛ نامعلوم بودن متولی پیاده‌سازی؛ کثرت اسناد و سیاست‌های ابلاغی؛ ضعف در سازوکارهای نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ عدم تدوین برنامه عملیاتی متناسب برای اجرای هر یک از سیاست‌های کلی نظام؛ فقدان تمهیدات لازم برای ضمانت اجرای سیاست‌های کلی نظام

۴-۳-۳. راهبردها

تاکتیک‌های روزمره یا راهبرد و نحوه مدیریت وضعیت‌ها، مسئله‌ها، چالش‌ها و مشکلاتی که فرد در راستای پدیده مرکزی با آن مواجه است را کنش/واکنش یا راهبرد گویند (پاشازاده و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۶۳-۵۸۴). راه‌حل‌های راهبردی معمولاً اقدامات سنجیده و هدفمندی می‌باشند که برای حل این موضوعات توسط افراد، سازمان‌ها، جوامع یا ملت‌ها به‌منظور مدیریت پدیده انجام می‌شود. بر این اساس در مرحله کدگذاری باز، ۶ مقوله فرعی مطالعه مدل‌های علمی سیاست‌گذاری، مشارکت حداکثری در فرایند تدوین و بازنگری سیاست‌ها، لحاظ آرای خبرگان، جلب حمایت و اخذ آرای ذی‌نفعان کلیدی، مدیریت تعارض و همچنین اتخاذ رویکرد میان رشته‌ای شناسایی شد که دسته‌بندی آن‌ها در ذیل مقوله اصلی و مفاهیم مربوطه در جدول (۵)، ارائه شده است:

جدول ۵: راهبردها

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
سیاست‌گذاری	مطالعه مدل‌های علمی سیاست‌گذاری	بررسی مدل‌های مختلف سیاست‌گذاری؛ فراترکیب مدل‌های مختلف سیاست‌گذاری؛ بومی‌سازی مدل سیاست‌گذاری؛ تدقیق اجزا و مراحل مدل سیاست‌گذاری بومی شده
	مشارکت حداکثری در فرایند تدوین و بازنگری سیاست‌ها	استفاده از رسانه‌های جمعی برای مشارکت بیشتر؛ استفاده از بستر اینترنت برای مشارکت بیشتر
	لحاظ آرای خبرگان	دعوت از خبرگان برای شرکت در جلسات حضوری؛ مصاحبه و میزگرد مجازی با نخبگان
	جلب حمایت و اخذ آرای ذی‌نفعان کلیدی	جلب حمایت نمایندگان مجلس و اخذ نظر آن‌ها؛ جلب حمایت دولت و اخذ نظر آن‌ها؛ جلب حمایت قوه قضاییه و اخذ نظر آن‌ها
	مدیریت تعارض و نظارت بر اجرا	تشکیل هیئت عالی نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام؛ تعیین جایگاه سیاست‌های کلی نظام به‌عنوان سند بالادستی برای قوانین مجلس و نه در موازات یا تضاد با آن
	اتخاذ رویکرد میان رشته‌ای	استفاده از متخصصین علوم اجتماعی، علوم طبیعی، اقتصاددانان، متخصصین محیط‌زیست، متخصصین علوم مهندسی، متخصصین علوم شناختی و روانشناسان، متخصصین فلسفه و اخلاق، حقوقدانان، متخصصین و پژوهشگران میان رشته‌ای و متخصصین علم سیاست در فرایند تدوین و بازنگری سیاست‌های کلی نظام.

۴-۳-۴. شرایط زمینه‌ای

زمینه یک سری ویژگی‌های خاص است که پدیده‌ای را نشان می‌دهند. به عبارت دیگر، امکان رخداد رویدادها یا وقایع مربوط به یک پدیده در یک بعد است. علاوه بر این، زمینه مجموعه‌ای از شرایط خاص است که در آن راهبردهای کنش/ تعامل برای مدیریت، کنترل و پاسخ به پدیده رخ می‌دهد (الصاق و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۹۱-۷۳۰).

در مرحله کدگذاری باز، ۵ مقوله فرعی شرایط سیاسی کشور ایران، شرایط اقتصادی کشور ایران، شرایط فرهنگی - اجتماعی کشور ایران، شرایط علم و فناوری در کشور ایران و همچنین شرایط زیست محیطی و سلامت در کشور ایران به عنوان شرایط زمینه‌ای شناسایی شد. در ادامه این مقوله‌ها به تفصیل در جدول (۶) ارائه می‌شوند:

جدول ۶: شرایط زمینه‌ای

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
شرایط کلی کشور	شرایط علم و فناوری در کشور ایران	حاکمیت تکنوکراسی؛ مدرک‌گرایی؛ سرمایه‌گذاری اندک بر فناوری‌های نوظهور آینده؛ توسعه اینترنت؛ رشد فناوری نانو و هسته‌ای؛ کم توجهی به تحقیق و توسعه در شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی؛ عدم یکپارچگی در توسعه فناوری‌ها؛ توسعه شبکه‌های اجتماعی فناوری پایه؛ توجه نسبی به فناوری‌های کلیدی و قدرت آفرین؛ توسعه رسانه‌های غیردولتی در بستر اینترنت؛ توسعه ICT
	شرایط زیست محیطی و سلامت در کشور ایران	سهم پایین انرژی‌های تجدیدپذیر و پایدار در سبد انرژی کشور؛ کم توجهی به توسعه پایدار؛ سطح پایین الزام دولت به سیاست‌های زیست محیطی؛ سطح پایین توجه به نسل‌های آینده و منابع لازم برای آن‌ها؛ سطح پایین توجه به تولید محصول و خدمت سبز (زنجیره تأمین سبز)؛ وضعیت آلودگی کلان‌شهرها؛ تغییرات اقلیمی؛ بحران آب؛ بحران ریزگردها؛ بحران کرونا
	شرایط فرهنگی و اجتماعی در کشور ایران	خودمحوری مدیران؛ ضعف در شبکه‌سازی؛ سطح اراده اجتماعی برای توسعه بلندمدت؛ نگاه قضا و قدری به آینده کشور؛ وجود نگاه تقابلی در بخشی از جامعه نسبت به غرب و دانش غربی؛ وجود نگاه خودباخته در بخشی از جامعه نسبت به غرب و دانش غربی؛ بحران پیر شدن جمعیت کشور؛ ضعف فرهنگ مشارکتی؛ سطح مناسب قدرت تعامل فرهنگی مردم ایران در طول تاریخ؛ سطح پایین فرهنگ کارآفرینی
	شرایط اقتصادی کشور ایران	کسری مداوم بودجه؛ عدم شفافیت؛ نظام ناکارآمد مالیاتی؛ نظام ناکارآمد بانکی؛ تورم بالا؛ ضعف در هم‌پیمانی‌های استراتژیک شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی ایران با سازمان‌های خارجی؛ سهم بالای سازمان‌های دولتی در اقتصاد؛ فساد مالی؛ سطح پایین ثبات اقتصادی؛ تحریم‌های

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
اقتصادی؛ زیان‌دهی شرکت‌های دولتی		
هم‌آهنگی و همگرایی کم‌سابقه قوای سه‌گانه کشور در مقطع کنونی؛ تغییر دولت، کلیه سازمان‌های دولتی و برنامه‌های آن‌ها را متأثر می‌سازد؛ چالش مداوم در روابط سیاسی با غرب؛ تعویض مکرر مدیران عالی سازمان‌های دولتی در اثر تغییرات سیاسی؛ وابستگی برنامه‌ها و مسیر حرکت نظام به سلايق مقامات دولتی؛ سازمان‌ها و نهادهای نظامی در حرکت به سمت توسعه کمتر سیاست زده هستند؛ میزان آشنایی مدیران کلان دولتی و حکومتی به سیاست‌های کلی نظام؛ میزان آشنایی نمایندگان مجلس شورای اسلامی به سیاست‌های کلی نظام؛ تمرکزگرایی در تصمیم‌گیری؛ سیاست‌زدگی به جای کارایی محوری در دولت‌ها؛ پیوستن به سازمان شانگهای	شرایط سیاسی کشور ایران	

۴-۳-۵. شرایط مداخله‌گر

این بخش شرایط جامع و گسترده‌ای قلمداد می‌شوند که بر چگونگی عملکرد و راهبردها تأثیر می‌گذارند و بر وقایعی دلالت دارند که موجب ایجاد تغییر در شدت تأثیرگذاری روابط علی می‌شوند (Belgrave & Seide, 2019: 167-185). در مرحله کدگذاری باز دو مقوله فرعی شناسایی شد که مفاهیم مربوط به هر یک از این دو مقوله فرعی و مقوله اصلی بالادستی آن‌ها در جدول (۷) ارائه شده است:

جدول ۷: شرایط مداخله‌گر

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
نقش رهبری انقلاب اسلامی؛ نقش دولت؛ نقش مجلس شورای اسلامی؛ نقش قوه قضاییه؛ نقش نیروهای مسلح؛ نقش شورای نگهبان؛ نقش مجلس خبرگان	اجزای قدرت در ساختار نظام	شرایط مداخله‌گر
سوابق مدیریتی، اجرایی و مقبولیت ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ سوابق مدیریتی، اجرایی و مقبولیت دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ سوابق علمی، اجرایی و مقبولیت اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ میزان هم‌سویی و همگرایی اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام؛ میزان هم‌سویی و همگرایی	جایگاه و منزلت مجمع تشخیص مصلحت نظام	

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
مجمع تشخیص مصلحت نظام با قوای سه‌گانه؛ میزان توجه مجمع تشخیص مصلحت نظام به مداخله عموم مردم در سیاست‌گذاری‌ها؛ میزان توجه مجمع تشخیص مصلحت نظام به منافع عموم مردم در سیاست‌گذاری‌ها		

۴-۳-۶. پیامدها

کنش‌ها (اعمال) و واکنش‌ها (عکس‌العمل‌ها) که در برخورد یا جهت مدیریت و کنترل یک پدیده یا به عبارت کلی‌تر راهبردهای ما در قبال یک پدیده رخ می‌دهد، پیامدهایی دارد که ممکن است واقعی یا ضمنی بوده و در حال حاضر یا آینده حادث شوند. در مرحله کدگذاری باز، پیامدها در ۴ دسته مقوله فرعی گروه‌بندی شده که ذیلاً مفاهیم زیرمجموعه هر یک از آن‌ها در جدول (۸) ارائه می‌شود:

جدول ۸: پیامدها

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
بقا و پایداری در برابر شرایط مختلف؛ استمرار فعالیت در بلندمدت؛ دستیابی به موقعیت پابرجا؛ افزایش اثرگذاری کشور در بلندمدت؛ افزایش رضایت مردم در بلندمدت	پابرجایی سیاست‌های کلی نظام	
عملکرد بهتر؛ افزایش کیفیت؛ افزایش راندمان کاری؛ هم‌افزایی؛ رشد اقتصادی؛ تعیین اهداف مناسب؛ دستیابی کم‌هزینه‌تر به اهداف؛ پیشگیری از آزمون و خطا	ارتقای بهره‌وری	
حذف ساختارهای موازی در نظام حکمرانی کشور؛ هماهنگی بیشتر اجزای نظام؛ فاصله نگرفتن از اهداف و چشم‌انداز توسعه کشور؛ سرعت در حرکت به سمت اهداف کلان کشور	وحدت فرماندهی در مدیریت کشور	
ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام به دلیل بازسازی جایگاه حقوقی و قانونی آن در حکمرانی کشور؛ ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام در اثر جلب مشارکت حداکثری مردم؛ ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام به خاطر جلب نظر موافق و حمایت ذی‌نفعان کلیدی؛ ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام در اثر جلب نظر و توافق نخبگان	ارتقای تعهد به اجرای سیاست‌های کلی نظام	

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف پژوهش حاضر، طراحی چهارچوبی برای ارزیابی سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد بود که سعی شد با یک نگاه کل‌نگر و جامع؛ چهارچوبی طراحی شود که در وهله اول با شناسایی و احصای مفاهیم اصلی و مقوله‌های فرعی موضوع اصلی ارزیابی سیاست‌های کلی نظام در قالب آن ارائه گردد. با این رویکرد نگاه محققین به موضوع اصلی پژوهشی آن‌ها را به برشمردن اجزای این پدیده به‌صورت تفصیلی، عوامل سبب‌ساز در شکل‌گیری این پدیده، شرایط و عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردها و همچنین پیامدهای کنش‌ها و واکنش‌ها به این پدیده را نیز به‌صورت یکپارچه و به تفصیل لحاظ نمایند.

از این‌رو در گام اول پژوهش با استناد به منابع کتابخانه‌ای و مطالعات اکتشافی و همچنین با انجام مصاحبه‌های تفصیلی با خبرگان مدنظر پژوهش در قالب مفاهیم اصلی، تعداد ۱۶۲ عنوان استخراج گردید. در مرحله بعد با دسته‌بندی مفاهیم اصلی در قالب مقوله‌های فرعی، ۲۴ دسته‌بندی مجزا ایجاد شد. چهارچوب اصلی پژوهش در گام کدگذاری محوری به‌صورت شش بخش شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر و پیامدها با برقراری ارتباط‌های بین آن‌ها ترسیم و در مرحله پایانی انجام پژوهش با اجرای فرایند کدگذاری انتخابی و با استفاده از نظر کارشناسانه خبرگان، کدگذاری انتخابی ۲۴ مقوله فرعی برای شش جزء چهارچوب انجام شد.

همان‌گونه که مطرح شد ارزیابی از جمله مراحل مهم و حساس در سیاست‌گذاری است. توجه به آن می‌تواند به کارآمدی و اثربخشی سیاست‌ها کمک نماید و لحاظ نکردن آن در فرایند سیاست‌گذاری باعث محرومیت از درس‌گرفتن از نواقص خط‌مشی‌ها و کارایی آن‌ها در این فرایند می‌شود. شرایط امروز جمهوری اسلامی ایران در موقعیت عدم قطعیتی بالایی است که با گونه‌های مختلف چالشی از فرهنگی - اجتماعی گرفته تا اقتصادی، زیست محیطی، سیاسی و امنیتی را در برمی‌گیرد. در این شرایط، ارزیابی می‌تواند کمک اساسی و کاملی به سیاست‌گذاران در جهت ارتقای توانایی مقابله با این شرایط پیچیده باشد، چرا که بین ارزیابی، انتخاب، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی رابطه قوی و محکمی حکم‌فرماست و اهمیت آن در این است که بین ارزیابی و انتخاب گزینه‌ها از یک‌سو و بین انتخاب، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری از سوی دیگر پیوند قوی شکل گرفته است. ارزیابی سیاست‌های کلی نظام نقش چشم‌گیر و ارزنده‌ای در کمک به مدیران و متولیان امر سیاست‌گذاری در

ارتقای اثربخشی و تدوین سیاست‌های تدوین شده ایفا می‌کند و می‌تواند درصد موفقیت و همچنین امکان توسعه و گسترش استفاده از این سیاست‌ها در آینده را افزایش دهد.

همراه با تعهد سیاست‌گذاران به ارزیابی، انتظارات زیادی از جامعه علمی و دانشگاهی در خصوص عقلانی کردن سیاست‌گذاری وجود دارد. در واقع ارزیابی مؤلفه جدانشدنی فرایند تصمیم‌گیری قلمداد می‌گردد. هدف‌های سیاستی معمولاً آشکار، شفاف و سازگار بوده و هرزمان ممکن وجود داشته باشد، این اهداف بالا و پایین شده و تصمیم‌گیران همه تصمیماتشان را مورد کنکاش قرار می‌دهند تا فایده دستیابی به هر هدف را با فایده دستیابی به اهداف دیگر برابر نمایند.

بر اساس بخش‌های ترسیم شده چهارچوب و با توجه به آنچه به‌عنوان اجزای آن تدوین شده، ارکان تصمیم‌گیر اصلح است در خصوص روش نظارت و ارزیابی سیاست‌های کلی نظام بر پایه راهبردها و با توجه به پیامدها و شرایط مداخله‌گر اقدام نمایند.

پیشنهاده‌ها

با توجه به آنچه گذشت، پژوهشگران در پایان پیشنهادها خود را به شرح ذیل مطرح می‌نمایند:

- ❖ چهارچوب شناسایی شده در این پژوهش به‌عنوان یک چهارچوب کلی در تمامی ابعاد سیاست‌های کلی نظام مطرح گردید. به‌عنوان پیشنهادها پژوهشی آینده اصلح است محققین با تفکیک سیاست‌های کلی نظام در بخش‌های مختلف آن به‌ویژه در حوزه نظام سیاست‌گذاری سلامت، اداری و عمومی به انجام پژوهش مشابه پرداخته شود؛
- ❖ با توجه به اینکه ارزیابی در اصل ارتباط با تعداد زیادی از بازیگران در یک فرایند سیاستی پیچیده و چند پاره قلمداد می‌شود، پژوهش حاضر به‌عنوان یک کمک‌کننده به سیاست‌گذاران به شمار می‌آید تا نقش‌های آن‌ها را انجام و به اهدافی که مهم تلقی می‌شود، دست یابند؛
- ❖ با توجه به گذشت حدود دو دهه از ابلاغ سیاست‌های کلان، در پژوهشی مجزا تحقق یا عدم تحقق سیاست‌های مذکور مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع

- ارسطاء، محمدجواد؛ حبیب نژاد، سید احمد؛ گودرزی، احمد (۱۴۰۲). *الزامات حقوقی ضمانت اجرای سیاست‌های کلی نظام*. فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران، ۵۳(۲)، صص ۸۱۱-۸۲۹.
- اشتراوس، آنسلم؛ کوربین، جولیت (۱۳۹۰). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی، رویه‌ها و روش‌ها*. ترجمه بیوک محمدی. چاپ سوم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- الصاق، شکیب؛ گیوریان، حسن؛ ربیعی مندجین، محمدرضا؛ جمشیدی اوانکی، مینا (۱۴۰۰). *پیچیدگی‌های شناسایی مسائل عمومی در ایران با رویکرد داده بنیاد*. فصلنامه علمی راهبرد، ۳۰(۴)، صص ۶۹۱-۷۳۰.
- امامی میبدی، راضیه؛ اشتریان، کیومرث (۱۳۹۱). *طراحی نظام ارزیابی سیاست‌های عمومی در جمهوری اسلامی ایران*. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۷(۲۶)، صص ۷-۴۷.
- باقری، علی؛ فرزین، میثم؛ امینی، سید جواد (۱۴۰۰). *الزامات و ملاحظات نظارتی و کنترلی در مرحله تدوین سیاست‌های کلی نظام*. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۹(۳۴)، صص ۲۵۰-۲۷۱.
- پاشازاده، یوسف؛ جعفری، میثم؛ ویشلقی، مهدیه (۱۴۰۱). *مدلسازی ساختاری تفسیری راهبردهای کارآفرینی سیاسی*. فصلنامه علمی راهبرد، ۳۱(۴)، صص ۵۸۴-۵۸۳.
- حاجی علی خمسه، مرتضی (۱۴۰۲). *ماهیت‌شناسی «سیاست‌های کلی نظام» در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران*. پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، ۱۷-۶۴۶.
- دانایی‌فرد، حسن؛ اسلامی، آذر (۱۳۹۰). *ساخت نظریه بی‌تفاوتی سازمانی: کاربرد استراتژی پژوهی داده بنیاد در عمل*. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- رهنورد، فرج اله (۱۴۰۱). *سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه: مطالعه موردی ایران*. فرایند مدیریت و توسعه، ۳۵(۳)، صص ۳-۵۶.
- سلیمانی، فاطمه؛ سیدی‌فر، میثم؛ کبریایی‌زاده، عباس (۱۳۹۷). *تدوین و ارزیابی شاخص‌های سیاست‌های کلی نظام سلامت ابلاغی مقام معظم رهبری در بخش دارو (ماده ۵) در افاق ۱۴۰۴*. نشریه فرهنگ و ارتقاء سلامت، ۲(۲)، صص ۱۸۲-۱۸۹.
- شبیری، سیدمحمد؛ بیرجندی، محمد؛ لاریجانی، مریم (۱۳۹۶). *سیاست‌های اصلی در تدوین و اجرای راهبردهای آموزش محیط‌زیست در برنامه ششم توسعه*. فصلنامه علمی راهبرد، ۲۶(۳)، صص ۱۳۳-۱۴۷.
- شریفی، مهدی؛ آرای، وحید (۱۴۰۱). *آسیب‌شناسی اجرای سیاست‌های کلی نظام اداری کشور بر اساس مدل سه‌شاخگی*. فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۱۱(۴)، صص ۲۷۹-۲۹۶.

- شقاقی شهری، وحید؛ عزیزاده، شیوا؛ واحد رسولی، شیرین (۱۴۰۲). *ارزیابی راهبردی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ج.۱. ایران: ارائه الگوی مفهومی*. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اقتصادی، ۱۱(۴۲).
- شیرزاد، امید (۱۳۹۵). *بررسی جایگاه سیاست‌های کلی نظام در دادرسی اداری*. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۴(۱۴)، صص ۱۶۹-۱۸۳.
- طحان نظیف، هادی؛ بکشلو، رضا (۱۴۰۰). *مرجع صالح در نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی نظام، وحدت یا تعدد؟* فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران، ۵۱(۱)، صص ۶۱-۷۹.
- علوی، سمانه (۱۳۹۵). *ارزیابی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای سند چشم‌انداز بیست‌ساله و سیاست‌های کلی نظام (۱۳۸۸-۱۳۸۴)*. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۴(۱۵)، صص ۱۴۳-۱۶۳.
- غلامی، علی؛ بهادری جهرمی، علی (۱۳۹۲). *مفهوم، ماهیت و نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی نظام*. فصلنامه دانش حقوق عمومی، ۲(۳)، صص ۵۱-۷۲.
- فتحی، فاطمه؛ جهانگیری، علی؛ طاهرپور، حبیب‌اله (۱۳۹۵). *ارزشیابی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در حوزه صنعت، معدن و تجارت*. فرایند مدیریت و توسعه، ۲۹(۱)، صص ۷۱-۹۸.
- کرسول، جان (۱۳۹۱). *پویش کیفی و طرح پژوهش: انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت پژوهی، پدیدارشناسی و ...)*. ترجمه حسن دانایی‌فرد و حسین کاظمی. تهران: صفار.
- میرباقری، سید محسن؛ رفیعی آتانی، عطاءالله؛ پارسانژاد، محمدرضا (۱۴۰۱). *طراحی الگوی مفهومی حکمرانی مشارکتی در ایران: رویکرد داده‌بنیاد*. فصلنامه علمی راهبرد، ۳۱(۲)، ۱۹۵-۲۱۸.
- نیکویه، مهدی؛ فضلی، صفر؛ درویشی سه تالانی، فرهاد؛ کشاورز ترک، عین‌الله (۱۳۹۸). *چهارچوب یکپارچه ارزیابی آینده محور سیاست‌های کلی نظام ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله‌العالی با رویکرد مدیریت پروژه*. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۲(۸۲)، صص ۳۳-۶۲.

References

- Alavi, S. (2016). Evaluation of the Islamic Republic of Iran's foreign policy based on the 20-years Perspective document and General Politics (1384-1388). *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 4(15), Pp 143-163, (In Persian).
- Arasta, M., Habibnzhad, S. A., & Goodarzi, A. (2023). Legal Requirements to Guarantee the Implementation of the General Policies of the System. *Public Law Studies Quarterly*, 53(2), Pp 811-829, (In Persian).
- Bagheri, A., Farzin, M., & amini, S. J. (2021). The Requirements and Considerations of Monitoring and Control at the Stage of Formulating the General Policies. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 9(34), Pp 250-271. doi: 10.30507/jmsp.2021.251226.2133, (In Persian).
- Belgrave, L. L., & Seide, K. (2019). Coding for grounded theory. *The SAGE handbook of current developments in grounded theory*, Pp 167-185.
- Cersol, J. (2013). *Qualitative survey and research design: choosing among five approaches (narrative research, phenomenology, etc.)*. Translated by Hassan Danaei Fard and Hossein Kazemi. Tehran: Safar.
- Danaifard, H. & Eslami, A. (2010). Constructing a theory of organizational indifference: Application of foundational data research strategy in practice. Tehran: Imam Sadiq University (AS), (In Persian).
- Elsagh, S., givarian, H., Rabiee Mandejin, M. R., & jamshidievaneki, M. (2022). Complexities of Identifying Public Issues in Iran with a Grounded Theory Approach. *Strategy*, 30(4), 691-730, (In Persian).
- Emami Meibodi, R., & Ashtarian, K. (2012). Designing the Evaluation System of Public Policies in the Islamic Republic of Iran. *Research Letter of Political Science*, VOL.7 (NO 2), Pp 7-47, (In Persian).
- Fathi F, jahangiri A. tahrpoor H. Evaluation. (2016) of the General Policies of Article 44 in Industry, Mines and Trade Fields. *JMDP*. 29(1), Pp 71-98. URL: <http://jmdp.ir/article-1-2290-fa.html>, (In Persian).
- Gholami, A., Bahadori Jahromi, A. (2013). Meaning, Nature and Supervision of the Implementation of General Policies of Government. *Public Law Knowledge Quarterly*, 2(3), 51-72, (In Persian).
- Haji Ali Khamseh, M. (2023). The Nature of the "General Policies of the System" in the Legal System of the Islamic Republic of Iran. *The Journal of Islamic Law Research*, 24(3), 617-646, (In Persian).
- Hoddy, E. T. (2019). Critical realism in empirical research: employing techniques from grounded theory methodology. *International Journal of Social Research Methodology*, 22(1), 111-124.
- Jabal, A. A., Davari, M., Bertino, E., Makaya, C., Calo, S., Verma, & Williams, C. (2019). Methods and tools for policy analysis. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 51(6), 1-35.
- Kelly, L. M., Goodall, J., & Lombardi, L. (2022). Developing a monitoring and evaluation framework in a humanitarian non-profit organisation using agile methodology. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 31(5), Pp 536-549.
- Kim, J. E. (2019). Changes in Strauss & Corbin's Grounded theory. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 49(5), Pp 505-514.
- Mirbagheri, S. M., Rafiei Atani, A. O., & Parsanejad, M. (2022). Designing a Conceptual Model of Participatory Governance in Iran: A Grounded Theory Approach. *Strategy*, 31(2), 195-218, (In Persian).

- Nikooye, M., fazli, S., DARVISHI SeTalani, F., & keshavarz turk, E. (2019). Providing integrated future-oriented evaluation framework for Iran macro policies of supreme leader with project management approach. *Basij Strategic Studies*, 22(82), Pp 33-62, (In Persian).
- Pashazadeh, Y., Jafari, M., & Vishalghi, M. (2023). Analyzing Political Entrepreneurship Strategies Through Structural Modeling. *Strategy*, 31(4), 563-584, (In Persian).
- Rahnavard F. (2022), Mega-Policies of The Development Plan: A Case Study of Iran. *JMDP*. 35(3), Pp 3-56. URL: <http://jmdp.ir/article-1-4416-fa.html>, (In Persian).
- Sato, H. (2019). Using grounded theory approach in management research. *Annals of Business Administrative Science*, 18(2), 65-74.
- Shaghaghi shahri, V., Alizadeh, S., & vahed rasooli, S. (2023). Strategic Evaluation of General Policies of Article 44: A Conceptual Model. *Economic Strategy*, 11(42), doi: 10.22034/es.2023.342338.1583, (In Persian).
- Sharifi, M., & Araei, V. (2023). Pathology of the implementation of the general policies of the country's administrative system based on the three-pronged model. *Islamic Revolution Research*, 11(4), Pp 279-296, (In Persian).
- Shirzad, O. (2016). Checking the position of general policies in administrative adjudication. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 4(Vol 4. No 14), Pp 169-183, (In Persian).
- Shobeiri, S.M. Birjandi, M. Larijani, M. (2016). The main policies in the preparation and implementation of environmental education strategies in the sixth development plan. *Strategic Scientific Quarterly*, 26(3), 133-147, (In Persian).
- Soleimani, F. Seideifar, M. Keriyaiezadeh, A. (2019), Formulation and Assessment of General Health Policy Indices on Drug Distribution in Iran. *Iran J Cult Health Promot* 2018; 2 (2), Pp 182-189, URL: <http://ijhp.ir/article-1-86-fa.html>, (In Persian).
- Strauss. Corbin, J. (2010). Principles of qualitative research method: basic theory, procedures and methods. Translated by Buyuk Mohammadi. Third edition, Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Tahan Nazif, H., & Bakeshlou, R. (2021). Competent authority of supervision to implementation of The General Policies of The Regime, Unity or Multiplicity?. *Public Law Studies Quarterly*, 51(1), Pp 61-79. doi: 10.22059/jpls.q.2020.292766.2244, (In Persian).
- Thornberg, R., & Dunne, C. (2019). Literature review in grounded theory. *The SAGE handbook of current developments in grounded theory*, Pp 206-221.
- Wallace, H., Pollack, M. A., Roederer-Rynning, C., & Young, A. R. (Eds.). (2020). *Policy-making in the European Union*. Oxford University Press, USA.